

10.33537/sobild.2020.11.2.18

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 12.03.2020
Kabul edildiği tarih: 08.05.2020
Yayınlanma tarihi: 30.06.2020

Article Info

Date submitted: 12.03.2020
Date accepted: 08.05.2020
Date published: 30.06.2020

ĐIOGENES AİLESİ VE KONSTANTİNOS ĐIOGENES'İN FAALİYETLERİ

ĐIOGENES FAMILY AND ACTIVITIES OF KONSTANTINOS ĐIOGENES

Törebey GÜNAYDIN 

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih (Ortaçağ) ABD Doktora öğrencisi,
torebey_trby@hotmail.com

Anahtar sözcükler

Diogenes Ailesi; Konstantinos
Diogenes; Makedon Hanedanlığı;
Romanos Diogenes

Keywords

Diogenes Family; Constantinos
Diogenes; Macedonian Dynasty;
Romanos Diogenes.

Öz

Bizans İmparatorluğu'nda sekizinci ve on birinci yüzyıllar aralığında yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerin neticesinde yazılı kaynaklarda şahısların kökenlerine ve ailelerine dair bilgiler verilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede çalışmamızda tipik bir Bizans Ailesi özelliklerine sahip Diogenes Ailesi'nin kökeni ve irtibat noktalarını tespit ve analiz ettik. Diogenes Ailesi'nin kökeni tam olarak tespit edilemese de faaliyette bulunduğu bölgeler vasıtasıyla çıkarımlarda bulunularak süreç içerisinde ailenin üstlendiği vazifeler, akrabalık bağları ve merkeze karşı tutumları aşikâr kılındı. Konstantinos Diogenes'in Makedonya Hanedanlığı ile kurduğu sıkı yakınlığın tarihi temellerini ortaya çıkaran bilgilerin tarifinin ardından Konstantinos Diogenes'in hayat hikâyesi ile birlikte faaliyetlerinin asıl gayesi netleştirildi. Diogenes Ailesi'nin Makedon Hanedanlığı ile yakınlığının vurgulandığı bu çalışmada IV. Romanos Diogenes'i tahta çıkmasını sağlayan etmenlerden biri olan Diogenes Ailesi'nin Bizans İmparatorluğu'ndaki konumu ele alınmıştır.

Abstract

The informations about roots and families of persons have come into use in written sources in consequence of political, social and economic developments in Byzantine Empire between eighth and eleventh centuries. In this context we determined and analyzed the roots and the connection points of Diogenes Family who has typical features of Byzantine Family in our work. By making inferences via areas where the family practised; duties which were undertaken by the family, relationships and attitudes towards the centre of Diogenes Family within the process was made evident, in spite of the fact that the roots of Diogenes Family weren't determined accurately. After information which revealed the firm closeness with Macedonian Dynasty formed by Konstantinos Diogenes, essential purpose of activities of Konstantinos Diogenes was made clear with his life story. In this work where closeness of Diogenes Family with Macedonian Dynasty was emphasised, the position of Diogenes Family in Byzantine Empire which was one of the factors which ensured that Romanos IV. Diogenes ascended the throne was discussed.

Giriş

Bizans İmparatorluğu'nda etimolojik bakımdan coğrafyaya veyahut lakap şeklinde tanımlanabilecek ilave bir ada istinat eden büyük aile isimlerinin ortaya çıkışı; dokuzuncu yüzyıl sonu itibarıyla başlamış, onuncu yüzyılda belirginleşmiş ve on birinci yüzyıl ile birlikte kesinlik kazanmıştır (Kazhdan, 1997: 90-109). Dolayısıyla aile isimlerinin bir soya mensubiyeti tarif ettiği durumlarla karşılaşabilmek için en azından onuncu yüzyıla kadar beklemek gereklidir. Nitekim tetkikimizin başlığını oluşturan Diogenes adı, Bizans kaynak eserlerinde, onuncu yüzyıldan evvel aile adı olarak kullanılmamıştır. Dördüncü yüzyıldan onuncu yüzyıla değin Diogenes adının kullanımı, ne bir aileye ne bir bölgeye ne de bir dinsel hizibe mensubiyeti ya da irtibatı çağrıştırmamış ve tarif etmemiştir. Fakat Erken Bizans devri kaynaklarında Diogenes ismiyle tarif edilenlerin arasında irtibat kurmak ihtimal dâhilinde olmasına rağmen bu konuda kesin bir hüküm vermek mümkün değildir.

1. Diogenes Ailesi

Sekizinci yüzyıl itibarıyla askeri sahada hizmet edip Diogenes adını taşıyan iki kişi mevcuttur. Bunlardan ilki 788 senesinde Abbasi Devleti'nin hücumunu Anatolikon Theması sınırlarında İsauria bölgesinin dağlık alanında yer alan Kopidnados'ta müdafaa etmeye çabalarken hayatını kaybeden tourmarkhes (τουρμάρχης) unvanına haiz Diogenes'tir (The Chronicle of Theophanes, 1982, s. 637). Her ne kadar Kopidnados Muharebesi'nde Bizans İmparatorluğu mağlubiyete uğramışsa da müdafaanın yarattığı akis, imparatorluğun yeniden ayağa kalkabileceği ve yeni kahramanlık hikâyeleri yazılabileceği inancını doğurmuştur (Treadgold, 1998, s.91). İmparatorluğun müstakbel zaferler için ihtiyaç duyduğu bu tür kahramanların belirgin örneği, Digenes Akrites adlı Bizans destanında tüm güncelliğiyle tasvir edilmiştir. Hudut bölgesindeki yaşamın olanaklarından doğan destanda yer alan karakterin, söz konusu Diogenes ile irtibatlandırılması ziyadesiyle mümkündür. Destan kahramanı Digenes'in hudut bölgesindeki geçirgenliği tarif eder şekilde Yunan ve Arap soyundan geldiği bilinmektedir (Digenes Akrites, 2009). Diogenes adı da "iki-gen" manasına gelmekte olup huduttaki canlı ve geçirgen yaşama özdeşleşmektedir (Gregoire, 1931, s. 499). Tarihsel sürece uygun olarak Digenes Diogenes arasındaki benzerliklere yenilerini eklemek ihtimal dâhilinde olmasına rağmen her iki karakterin aynı kişi olduğuna hükmetmek şimdilik zor görünmektedir.

Diogenes adını taşıyan diğer kişi, Hazar soyuna mensubiyetini işaret eden "Tourkos" (Türk) lakabına sahip, 799 yılı itibarıyla İmparatoriçe Irene (797-802) tarafından Thrakesion Theması'nın Strategosu olarak atanan Bardenes'in hizmeti altında bulunan askeri bir görevlidir (Ostrogorsky, 2006, s. 182). Stoudios'lu Theodore'nin gözlemlerine göre Thrakesion Theması'nda sürgünde bulunurken kendisini ziyaret eden Diogenes, ziyadesiyle soylu bir görünüme sahiptir. Söz konusu Diogenes, muhtemelen thema birimi içerisinde yüksek sorumluluk taşıyan askeri bir mevkiye bulunmaktaydı (Cheynet, 2008, s. 563-564). Ortodoks dünyasını sarsan İkonakırcılık hareketinin hala canlı olduğu bu dönemde Diogenes adını taşıyan şahsın İkonakırcılığa şiddetli muhalefet gösteren bir Aziz'i ziyaret etmesi, onun Anadolu aristokrasisi içinde hala kuvvetle destekçisi

bulunan ikonakırcılığı değil, istikbalde üstün gelecek ikon taraftarlığını desteklediğini gösterir. Henüz yüzyıl itibarıyla Diogenes Ailesi'nden söz edilemeye de adı geçen Diogenes'in tutumuyla Diogenes Ailesi'nin yeşerdiği tahmin edilen coğrafyada hangi fikrin hâkim olduğuna dair bir çıkarımda bulunabilir.

Onuncu yüzyılın başlarından itibaren Diogenes adını taşıyan askeri görevlilerin sayısında belirgin bir artış gözlenmektedir. Bu yüzyılın ilk senelerinde yaşadığı tahmin edilen Diogenes adlı şahıs, kariyerine bir seyis (σπατάωρ) olarak başlamıştır. Ardından Hetaireia (ἑταιρεία)¹ birliğinin liderliğini üstlenmiştir. Söz konusu Diogenes'in imparatorluk donanma vekilliğine (τοποτηρητής)² kadar yükseldiği anlaşılmaktadır (Cheynet, 2008, s. 564). Onuncu yüzyıl içerisinde Diogenes adının ön plana çıktığı bir diğer örnek ise I. Romanos Lekapanos'un (920-944) 944 senesinde tahttan indirilmesi vakasına aittir. Bu vaka, yazılı kaynaklarda Diogenes Ailesi'nin Makedon Hanedanlığı ile belirgin irtibatını ortaya koyan en eski anlatıdır. I. Romanos'un yaşlılığı ve kudretini yitirmesi sebebiyle Makedon Hanedanı'nın haklarını gasp ettiği fikri, erk mücadelesini tetiklemiş ve tahtta çıkma ihtimali bulunan hizipler I. Romanos'un devrilmesi için harekete geçmiştir. İlk hamleyi gerçekleştiren hizip, I. Romanos'un Ortak-İmparator VII. Konstantinos Porphyrogennetos'a tahtı devredeceğini idrak eden I. Romanos'un oğulları Stephanos ve Konstantinos'un liderlik ettiği grup olmuştur. Grubun diğer etkin üyeleri; Keşiş Marianos Argyros, Protospatharios (πρωτοσπαθάριος)³ Basil Petinos, Manuel Kourtikios ve Strategos (στρατηγός) Diogenes'tir. I. Romanos'a oğullarının gerçekleştirdiği darbe vakasında Strategos rütbeli Diogenes'in konumu, Makedonya Hanedanlığı'na muhalif ve Lekapanoslar'ın destekçisi konumundadır. Ancak 20 Aralık 944 tarihinde I. Romanos'un Saray'da alıkonulup bir kayığa bindirilerek Prote Adası'nda (Kınalıada) keşiş olmaya zorlanmasıyla başlayan süreçte Diogenes'in de yer aldığı grubun rolü, ikircikli bir hale bürünmüştür. Zira Skylitzes anlatısında Lekapanos kardeşlere destek verdiği bilinen grupta yer alan Basil Petinos'un VII. Konstantinos'un casusu olduğunu açıkça belirtmiştir (Skylitzes, 2010, s. 226-228). Ayrıca I. Romanos'a tahttan el çektilmesinin halk nezdinde tepkiyle karşılanmasıyla başlayan ve VII. Konstantinos'un tek imparator olmasıyla sonuçlanan olaylar silsilesine bakılırsa VII. Konstantinos'un Lekapanos Ailesi'ni ortadan kaldırmak amacıyla Diogenes'in de aralarında bulunduğu grupla sıkı bir işbirliği gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

¹ Hetaireia: Muhafız birliği anlamına gelmektedir, metinde ise Strategosu korumakla görevli muhafız birliği kastedilmektedir. Bknz: Nikos Oikonomides, "Some Byzantine State Annuitants: Epi tes (Megales) Hetaireias and Epi ton Barbaron", *Byzantina Symmeikta*, C. XIV, 2001, s. 9-28.

² Alexander Kazhdan, "Topoteretes", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C. III, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 2095.

³ Protospatharios: İmparatorluk hiyerarşisinde yer alan onursal bir unvandır. Bknz: Alexander Kazhdan, "Protospatharios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C. III, Oxford University Press, New York - Oxford 1991, s. 1748.

II. Nikephoros Phokas'ın (963-969) yeğeni Bardas Phokas'ın 970 senesinde İmparator İoannes Tzimiskes'e (969-976) başkaldırısı, Diogenes adının bir kez daha kaynaklarda yer almasını temin etmiştir. Lekapanos Ailesi'nin tasfiye edilmesi sonrasında Bardas Phokas, Kappadokia'nın merkezi Caesarea'da imparatorluk tacını başına geçirerek İoannes Tzimiskes'e karşı başkaldırmıştı. Bardas Phokas, Anadolu aristokrasisinin desteğini kesin olarak elde ettiği yanılışına kapıldığı için imparatorluk temsilcisiyle müzakereye girişmeyeceğini bildirmişti. Fakat Anadolu aristokrasinin önde gelen isimleri, imparatorluk temsilcisiyle bir süredir irtibat kurmuş ve muhtemelen isyana destek vermelerinin gerekçelerini ilereyerek taleplerinin karşılanması karşılığında isyandan vazgeçeceklerini bildirmişlerdi. Nihayetinde mutabakat tesis edildiğinde Bardas Phokas'a destek verenler, sırasıyla başkaldırıdan vazgeçtiler. İoannes Skylitzes, Bardas Phokas'ı ilk terk eden kişinin Diogenes Adralestos olduğunu aktarmaktadır (Skylitzes, 2010, s. 279). Diyakoz Leon ise eserinde Bardas Phokas'ı terk ederek başkaldırıya destek vermekten vazgeçenler arasında en önemli şahsiyetin Diogenes adını anmadan Patrikios unvanına sahip Adralestos olduğunu belirtmektedir. Söz konusu Adralestos, Bardas Phokas'ın yeğenidir (The History of Leo the Deacon, 2005, s. 168). Kappadokia kökenli olduğu bilinen Phokas Ailesi'nin Diogenesler ile kurduğu bu akrabalık bağı, iki aile arasındaki çok yakın bağlara işaret etmektedir. Yakın bağların coğrafi anlamda değerlendirilmesi, Diogenes Ailesi'nin köken ve faaliyet alanının Orta Anadolu ile Akdeniz coğrafyasının sınırlarını belirleyen bölgede yer aldığı fikrini pekiştirmektedir.

Kaynak eserlerin sağladığı bilgiler vasıtasıyla onuncu yüzyıl itibarıyla Diogenes Ailesi'nden söz etmek ve muhtelif vasıflarını tanımlamak mümkün hale gelmiştir. Aktardığımız bilgiler uyarınca Diogenes Ailesi'nin Anadolu kökenli olduğu ve İsaoria Bölgesi'nde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Aile mensuplarının orduda yüksek mevkilere ulaştıkları ve bu durumun gelenek haline evrildiği ve taht mücadelesinde adı anılan bir aile statüsüne yükseldiği ifade edilebilir. Bu çerçevede Diogenes Ailesi'nin erk mücadeleleri esnasında doğru seçimler yaptığı ve merkezde yer alan Hanedanlık ile mütemadiyen dostluk ilişkileri içerisinde bulunduğu sabittir. Ailenin Makedon Hanedanlığı'na bağlılığı; Phokas, Lekapanos ve Kourkous Aileleri'nin merkezde nüfuz kazandığı ve gaspçı idareler tesis ettiği devirlerde çok daha fazla netlik kazanmıştır. Diogenes Ailesi'nin bu tutumu, Makedon Hanedanlığı liderliğinde kurulan ve süreç içerisinde belirginleşmeye başlayan aristokrasi düzeninin devamını arzuladığını ortaya koymaktadır. Aksi takdirde merkezi otoriteyi elinde bulunduran meşru hanedanlığa karşı muhalif bir tutumun, ailenin tüm meşruiyet ve finansal kaynaklardan mahrum kalması anlamına geleceği bilinmektedir. Aristokrat bir aile hüviyetine bürünen Diogenesler, imparatorlukta geçerli söz konusu hakikate nesiller boyu şahit olmuşlar ve meşru Hanedan'a sadakatle hizmet etmenin büyük faydalar temin ettiğinin bilincine erişmişlerdir. Bu sayede Makedon Hanedanlığı'nın elde ettiği zaferlerde Diogenesler'in adları yer almış ve nihayetinde IV. Romanos Diogenes, 1 Ocak 1068 tarihinde Bizans İmparatorluk tahtına erişebilmiştir.

2. Makedon Hanedanlığı'na Bağlılık Örneği: Konstantinos Diogenes

Romanos Diogenes'in babası Konstantinos Diogenes, İmparator II. Basileios'in 976-1025 seneleri aralığında süren hâkimiyet devrinde Balkan sahasında aldığı görevler vasıtasıyla tarih sahnesinde adından söz ettirmiştir. II. Basileios'in Anadolu aristokrasisinin ve Konstantinopolis memurlarının tahakkümünden kurtulmak için takip ettiği siyasetin bir bölümünü oluşturan Balkan hareketinde Konstantinos Diogenes'e on birinci yüzyılın ilk yıllarından itibaren mühim vazifeler ve mevkiler verdiği anlaşılmaktadır. Dumbortan Oaks Koleksiyonu'nda bulunan on birinci yüzyıla ait mührün üzerinde Konstantinos Diogenes'un adı "Sırbistan Strategosu" unvanıyla birlikte yer almaktadır (Nesbitt ve Oikonomides, 1991, s.102).

II. Basileios'in 1001 yılında gerçekleştirdiği Balkan seferi esnasında Duklia merkez olmak üzere Sırbistan'ın Bizans hâkimiyeti altına yeniden alındığı bilindiğinden bu gelişmenin neticesi olarak bölgeye strategos tayin edildiği çıkarımı makul görülmektedir (Stephenson, 2002, s.66). Dolayısıyla Sırbistan'a Strategos olarak tayin edilen şahsın, mühründe adı geçen Konstantinos Diogenes olduğu ortaya çıkmaktadır (Laurent, 1957, s.333-334).

Konstantinos Diogenes'in faaliyetleri ile ilgili kaynak eserlerdeki ilk bilgi, İmparator II. Basileios'in Balkanlar'da gerçekleştirdiği 1014 senesine ait seferlerin anlatımı esnasında verilmiştir. İmparator II. Basileios'un 29 Temmuz 1014 tarihinde Strymon ve Vardar Vadileri arasında Kleidon olarak bilinen bir geçitte Bulgar ordusuna karşı aldığı tarihi zafer ve ertesinde Bulgar hükümdarı Samuel'in vefat etmesiyle (6 Ekim 1014) Bulgar Devleti'nin sonunu getirecek olaylar silsilesi başlamıştır (Skylitzes, 2010, s. 333). Fakat Samuel'in yerine Bulgar tahtına oturan Romanos, İmparator II. Basileios'un Bulgar Devleti'ne son darbeyi indirmek için denemelerde bulunduğu Orta Makedonya'daki saldırıları esnasında Bulgar Devleti'nin varlığını sürdürdüğüne dair ciddi başarılar kazanmaktaydı. Bulgar direnişinin güç kazandığı bu günlerde II. Basileios'a Romanos'un Bizans'a tabiiyetini bildiren bir mektup ulaştı. Fakat II. Basileios sahadaki ahvalle uyumlu olmayan tabiiyet talebinin sahte olduğuna hükmetti ve Makedonya'nın güneydoğusunda yer alan Moglena bölgesinde Bizans birliklerinin hücumu geçmesini emretti. Bu noktada Thessalonike komutanı Botaneiates'in yerine atanan Konstantinos Diogenes, Bizans birliklerine Nikephoros Khiphias ile birlikte liderlik etmekteydi. İmparator II. Basileios, bölgeye ulaşana kadar Bizans kuvvetleri her yeri yağmaladı ve Moglena şehrini kuşattı. II. Basileios, kuşatılan alana eriştiğinde şehirden geçen nehrin yönünü değiştirtti ve şehir surlarının temellerini ortaya çıkaracak şekilde kazı yapılmasını emretti. Surların temellerine odun ve diğer yanıcı maddeler yerleştirilip ateşe verildi. Şehir ahalisi durumun vahametini kavrayınca istihkâmlı mevkileri bırakıp teslim oldu (Skylitzes, 2010, s. 334). 1001 senesinden itibaren Sırbistan Strategosu görevini ifa eden Konstantinos Diogenes'in 1014 senesinde gerçekleşen faaliyetlere patrician unvanına sahip olarak Thessalonike ordu komutanı vazifesiyle katkı sunduğu görülmektedir. Nihayetinde II. Basileios'un Balkan Seferleri'nde adından sıklıkla söz ettirmeyi başaran Konstantinos

Diogenes'in Sırbistan Strategosu unvanı yanında Thessalonike ordu komutanı tayin edilmesi otoritesinin geçerli olduğu geniş coğrafyayı tarif etmektedir. Artık Konstantinos Diogenes, elde ettiği kudret vasıtasıyla Balkanlar'ın gelecek yüzyıllarını tayin eden gelişmelere yön verebilecek birkaç komutan ve idareciden birisi olmuştur.

Konstantinos Diogenes'in sahip olduğu kudret ve otoritenin belirleyici yönü, yeni Bulgar Kralı Vladislav'a karşı kazandığı zaferle aşikâr hale gelmiştir. Bulgar Kralı Romanos'un katlinin gerçekleştiği ve Vladislav'ın tahta çıktığı 1015 senesinde Bulgar direnişi hala kırılmamış vaziyetteydi. Bulgar tahtını ele geçiren Vladislav, uzlaşmadan uzak siyaseti benimsemiş ve II. Basileios'un Makedonya arazisini kuşatma harekâtını kuzey cephede kazanımlar elde ederek etkisiz kılmak amacındaydı. II. Basileios, bu saldırgan girişime karşılık olarak 1017 senesinin ilkbahar mevsiminin başlarında Makedonya üzerine yeni bir sefer tertip etmek mecburiyetinde kaldı. Bu seferde Konstantinos Diogenes, David Areianates ile birlikte Makedonya'nın güneybatısında yer alan Pelagonia bölgesinde askeri harekât gerçekleştirmekle görevlendirildi. Konstantinos Diogenes, Pelagonia bölgesinde çok sayıda kişiyi esir aldı ve sürülere el koydu. Ancak Vladislav'ın Tuna Nehri ağzında yaşayan Peçenekler'in Kuzey Makedonya arazisine destek kuvvet olarak girmeleri için girişimlerde bulunduğu ve müspet netice aldığı haberi, Bizans İmparatorluğu'nu teyakkuza geçirdi. II. Basileios, Vladislav-Peçenek irtibatını kesmek için Kuzey Makedonya arazisine girdi ve nihayetinde Peçenekler'in Vladislav ile kurduğu ittifaktan vazgeçtiği bilgisi, II. Basileios'a erişince; İmparator, Nidzhe Dağı eteğinde bulunan ve Bulgar Kralı Samuel'in sarayının bulunduğu Setena Kalesi'ni kuşatma altına aldı. Bu esnada Batı Skholai askerlerine ve Konstantinos Diogenes'in liderliğinde Thessalonike askeri birliğine Vladislav'a karşı hücumla geçmeleri talimatını verdi. Setena Kuşatması'ndan ayrılan söz konusu birlikler yürüyüş güzergâhı üzerinde Vladislav'ın kurduğu pusuya düştüler. II. Basileios durumu öğrenince Konstantinos Diogenes ve askerlerine yardım için bizzat harekete geçti. Vladislav ise iki cephe arasında sıkışıp kalmamak için süratle çekilme emri verdi ve Bulgar birlikleri panik halinde ricat etmeye başladı. Konstantinos Diogenes, Bulgar ordusundaki kargaşadan istifade ederek saldırıya geçip birçoğunu öldürdü, iki yüz askeri rehin aldı, Vladislav'ın tüm teçhizatını ele geçirdi ve iki gözünden de mahrum edeceği Vladislav'ın kuzenini teslim aldı (Skylitzes, 2010, s. 337-338).

1018 senesinde Bulgar Kralı Vladislav'ın Dyrrakhion kuşatması esnasında vefat etmesi, Bulgar kuvvetlerinin parçalanmasına neden oldu ve Bizans birliklerine direniş imkânsız hale geldi. Böylelikle II. Basileios, Bulgar Krallığı'na tabii tüm bölgeleri kısa sürede hâkimiyeti altına alma fırsatı ele geçirdi. Lakin Sirmium şehrinin Slav kökenli lideri, Bizans İmparatorluğu'na itaat etmeyi reddetti. Bu gelişme üzerine Konstantinos Diogenes, dostluk gösterisinde bulunarak Sirmium liderine elçi gönderdi. Diogenes, Sirmium liderine kendisiyle görüşmeyi temenni ettiğini ve süratle çözümüne ihtiyaç duyulan meseleleri müzakere etmek istediğini belirtti. Hatta niyetinden şüphe duyduğu takdirde görüşmenin gerçekleşeceği nehir kenarına üç tane muhafızıyla gelebileceğini, aynı

sayıda korumanın da kendisine eşlik edeceğini garanti etti. Ancak nehir kenarında buluşma gerçekleşip konuşma faslı başladığı an, Diogenes göğsünde sakladığı bıçağı çekip Sirmium liderine sapladı ve onu öldürdü. Planlandığı şekilde Diogenes vakit kaybetmeden büyük bir orduyla Sirmium şehrine doğru hücumla geçti. Korku ve paniğe kapılan vefat eden liderin eşi, Diogenes tarafından önerilen büyük vaatlerle şehri teslim etmeye ikna edildi. Bu başarı üzerine İmparator II. Basileios, Sirmium şehrinin ve çevresinin yöneticiliğine Konstantinos Diogenes'u tayin etti (Skylitzes, 2010, s. 345). Konstantinos Diogenes'in stratejik öneme haiz Sirmium şehrinin zayıf vermeden ele geçirmesi, Bizans İmparatorluğu'nun Balkanlar'da henüz tesis edilmekte olan egemenliğini muhafaza altına almak adına çok önemli bir kazanımdır. II. Basileios'un mükâfat olarak Sirmium şehrinin ve çevresinin idaresini Diogenes'e teslim etmesi, elde edilen başarının imparator nezdinde de değerinin ne derece büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Zira Diogenes'in yeni vazifesiyle birlikte yetki alanı, Sirmium ve Vidin şehirlerinden Bosna ve Raška bölgelerine değin uzanır kılınmıştır (Stephenson, 2002, s. 356).

II. Basileios devrinin önde gelen isimlerinden biri olmayı başaran Konstantinos Diogenes'in 1025 senesinde tahta çıkan VIII. Konstantinos'un 1028 senesine kadar devam eden hâkimiyeti süresince Balkanlar'daki üstün konumunu muhafaza ettiği ve başarılarına yenilerini eklediği bilinmektedir. Bu süre zarfında Konstantinos Diogenes'in karşılaştığı en ciddi vaka, Peçenekler'in 1027 senesinde gerçekleştirdiği Balkan istilasıdır. Tuna Nehri hattındaki Peçenek baskısı 1025 senesinden itibaren hissedilir boyutlara erişmiş bulunuyordu. Nitekim 1027 senesinde Peçenekler Tuna Nehri'ni aşarak imparatorluk arazisinde talan faaliyetlerine başladı. Karşılarına çıkan tüm Bizans birliklerini mağlup ettikten sonra Bulgaristan'ı işgal ettiler. Konstantinos Diogenes, bölgede durumu kontrol altına alması için Bizans ordusunu komuta etmekle görevlendirildi. Diogenes, üstlendiği vazifeyi Peçenekler'i Tuna Nehri ötesine çekilmek zorunda bırakarak başarıyla yerine getirdi (Skylitzes, 2010, s. 356). Bu görevinin ardından Konstantinos Diogenes, Sirmium şehrinin idaresinden alınarak Bulgaristan'dan sorumlu olacak şekilde Thessalonike Dükü ilan edildi.

Esasında İmparator VIII. Konstantinos, idari ve mali kaygılarla merkezi idarenin sınırlarını daraltmaya karar vermişti. Dolayısıyla bu karar, Sirmium idaresinin merkezden tayin edilen görevli yerine yerel bir lidere devredilmesiyle hayata geçirildi. Sirmium idaresini devreden Konstantinos Diogenes'in 1027 senesinde Thessalonike Dükü olarak tayin edilmesi neticesinde yetki ve faaliyet alanı Bulgaristan ve Thessalonike'den ibaret hale geldi (Stephenson, 2002, s. 124). İmparatorluğun benimsediği bu strateji temelinde alınan karar, her ne kadar Konstantinos Diogenes'in yetki alanına sınırlama getirirse de merkez nezdinde değer kaybettiği ve gözden düştüğü manası taşımamaktadır. Daha ziyade II. Basileios devrinde gördüğü itibarı, II. Basileios'in kardeşi VIII. Konstantinos'un hükümdarlığı boyunca da muhafaza ettiği anlaşılmaktadır.

Romanos Argyros, sabık İmparator VIII. Konstantinos'un iki kızından biri olan Zoe ile yaptığı evlilik vasıtasıyla 1028 senesinde tahta çıktı. III. Romanos Argyros'un imparatorluk tahtına oturması, Diogenes'in nüfuz ve yetki alanını genişleyeceğine işaret etmekteydi. Zira Diogenes, İmparator III. Romanos'un erkek kardeşi Bardas Argyros'un kızıyla evlenmişti. İmparatorluk tahtına çıkan kişiyle akrabalık bağının bulunması, Konstantinos Diogenes ve temsil ettiği ailenin istikbalini an itibarıyla güvence altına almış bulunuyordu. Ancak henüz imparator seçilme sürecinde başlayan meşruiyet sorunları ve ertesinde Makedon Hanedanlığı'nın haklarını gasp etme niyeti taşıdığına dair oluşan şüpheler, III. Romanos'un konumunun ve eylemlerinin farklı gruplar tarafından sorgulanmasına neden oldu. Bu çerçevede VIII. Konstantinos'un küçük kızı Theodora, Makedon Hanedanlığı'nın haklarını savunmak amacıyla III. Romanos'a karşı cephe aldı. Nihayetinde Theodora, III. Romanos'u tahttan indirmek gayesiyle tasarılar gerçekleştirmekle itham edildi. Son Bulgar Kralı Vladislav'ın oğlu Magistros unvanına sahip Prousianos, Theodora ile irtibata geçtiği ve İmparator aleyhinde faaliyette bulunduğu gerekçesiyle manastıra hapsedildi. Akabinde Konstantinos Diogenes, İmparator II. Basileios'a bağlılığı ile bilinen Orestes ile bir ayaklanma tertiplelediği gerekçesiyle gözetim altına alındı. Balkanlar'daki askeri birliklerin ekseriyetle Diogenes destekçisi olduğu bilindiğinden Diogenes'in Balkanlar ile irtibatını kesmek elzemdi. Ayrıca Diogenes'in merkezde imparatora yönelik muhtemel bir darbe gerçekleştirmesine fırsat vermemek için onu Konstantinopolis dışında tutmak göz ardı edilemezdi. Bu çerçevede alınan ilk önlem, Diogenes'in Thessalonike Düklüğü görevinden alınıp Anadolu'da bulunan Thrakesion Thema komutanlığına tayin edilmesi oldu. Fakat Diogenes ve Orestes'e yöneltilen ithamların hakikati yansıttığı ortaya çıktığında Diogenes ve işbirlikçileri tutuklandı. Diogenes Konstantinopolis'e getirilerek bir kuleye hapsedildi. İşbirliği gerçekleştirdiği kanıtlanan diğer isimler, başkentin ana caddesinde kırbaçlanarak sıra halinde halka ifşa edildi, ardından istisnasız tamamı sürgüne gönderildi. (Skylitzes, 2010, s. 355). Ayaklanma tasarısının detaylarının tespit edildiği 1029 senesi içerisinde daha önce muhalif tutumu nedeniyle dikkat çeken Theodora da suçlu bulundu. Gözetim altında tutulacağı Petron Manastırı'na sürgün edildi ve saray ile irtibatı kesildi (Psellos, 1992, s. 85).

Ayaklanma girişimi ifşa edilip ilgili kimselerin cezalandırılmasından sonra Konstantinos Diogenes, tutuklu bulunduğu kuleden salıverildi ve keşiş olup Stoudios Manastırı'nda yaşamaya başladı. Fakat Thessalonike Piskoposu Theophanes 1031 senesinin Eylül ayında İmparatoriçe Zoe'ye kız kardeşi Theodora'nın Konstantinos Diogenes ile İlluria Eyaleti'ne (İlirya) firar etmek için gizli bir işbirliği gerçekleştirdiğini ve bu tertibe Dyrrakhion Metropoliti ve Trakya'da bulunan Peritherion Piskoposu'nun da müdahil olduğunu ihbar etti (Skylitzes, 2010, s. 362). Konstantinos Diogenes ve adı geçen din adamları derhal derdest edildiler. Diogenes, sorgulanmak üzere Blakherna Saray'ına götürüldü. Burada Hadım İoannes tarafından sorgulandı. Hadım İoannes, 1034 senesinde imparatorluk tahtına çıkacak IV. Mikhael'in ağabeyi idi. Psellos tarafından III. Romanos'un vefatını planlamakla suçlanan İoannes, Zoe'nin IV. Mikhael ile evliliğini tertip

eden kişiydi (Psellos, 1992, s. 43). Hırslıyla ve aşırılıklarıyla tanınan İoannes, Diogenes'i sorgularken de muhtemelen sert ve tavizsiz bir tutum takındı. İşkenceye varan uygulamalardan kaçınmayacak bir karaktere sahip olan İoannes'in sorgusu karşısında Konstantinos Diogenes direncini yitirdi ve kendini surlardan aşağı attı. Düşüşün etkisiyle boynu kırılan Diogenes, olay yerinde vefat etti ve intihar eden kimselerin arasına gömüldü (Skylitzes, 2010, s. 364).

Sonuç

Bizans İmparatorluğu'nda köken kavramına önem verilmesi, onuncu yüzyıl zarfında edinilmeye başlanan bir alışkanlıktır. Dolayısıyla söz konusu yüzyıla erişinceye kadar tarih eserlerinde kökeni tarif eden ikinci bir ismin kullanımı yaygınlaşmamıştır. Bu nedenle onuncu yüzyıldan evvel Diogenes Ailesi'nin kökeni ve bu aileye mensup şahısların tespiti ziyadesiyle problemlidir. Çünkü köken bilgisine değer atfetmeyen bir toplumun çağdaş kaynaklarında da bu tür bilgilere yer vermesi beklenemez. Ancak tarihi ve filolojik araştırmalar vasıtasıyla Diogenes adının muhtemel manasını ve bu adı taşıyan şahısların faaliyetleri ile irtibatlarının bulunduğu bölgeleri ve kimseleri tespit etmek mümkündür. Bu çerçevede Tourmarkhes unvanına sahip Diogenes adını taşıyan şahsın faaliyetleri, Diogenes Ailesi'nin kökenine ve Bizans taşra aristokrasisinin tarif edildiği Diogenes Akrites ile bağlantısına temas edilmiştir. Anatolikon Thema'sının Kilikya bölgesine yakın bir alanında gerçekleşen Kopidnados Savaşı ile Diogenes Aktires destanında anlatılanlar arasındaki benzerlikler, Diogenes Ailesi'nin faaliyet göstermiş olabileceği bölgeyi ve bu bölgeye hâkim kültürün detaylarını analiz etme fırsatı sunmuştur. Diogenes adını taşıyan diğer örnek, Batı Anadolu'da merkezi Khonae (Honaz/Denizli) şehri olan Thrakesion Thema'sında görevli bir kimsedir. Diogenes Ailesi'nin kökeninin dayandığı coğrafyayı teyit etmemize yarayan bu örnek, aynı zamanda Diogenesler'in ikona taraftarı olabileceği fikrini edinmemizi sağlamıştır. Adralestos Diogenes'in Bardas Phokas'ın isyanına destek verip Caesarea şehrinde müdafaaya katılması, Diogenes Ailesi'nin Phokas Ailesi ile irtibatını ortaya koymaktadır. Bu irtibat kurulan akrabalık bağıyla pekiştirilmiştir. Phokas Ailesi ile yakınlık coğrafi açıdan Diogenes Ailesi'nin kökenlerinin Kappadokia bölgesi ile bağlantısını ortaya çıkarmaktadır. Diogenes adının ikinci isim olarak kullanıldığı ilk kez şahit olduğumuz bu örnek, daha öncesinde analiz edilen örneklerle kıyaslandığında Diogenes Ailesi'nin kökenlerinin Orta Anadolu ile Akdeniz coğrafyasının sınırlarını belirleyen İsauria'ya dayandığı fikrini desteklemektedir. Ayrıca söz konusu örnekler çerçevesinde Diogenes Ailesi'nin erk mücadeleleri esnasında doğru seçimler yaptığı ve merkezde yer alan Hanedanlık ile mütemediyen dostluk ilişkileri içerisinde bulunduğu sabittir. Diogenes Ailesi'nin bu tutumu, Makedon Hanedanlığı liderliğinde kurulan ve süreç içerisinde belirginleşmeye başlayan aristokrasi düzeninin devamını arzuladığını ortaya koymaktadır.

Konstantinos Diogenes'in faaliyetlerini ele aldığımız ikinci bölümde Bizans İmparatorluğu'nun politikası çerçevesinde Konstantinos Diogenes'in önemi tespit edilmiştir. Konstantinos Diogenes'in Makedon Hanedanlığı'na bağlılığının Diogenes Ailesi'nin

geleneksel tutumunun devamı olduğu ve bilinçli bir tercih olduğu gösterilmiştir. Sırbistan Strategosu, Thessalonike Ordu Komutanı, Sirmium Strategosu, Thessalonike Dükü ve Thrakesion Thema Komutanı mevkilerine eriştiğine şahit olduğumuz Konstantinos Diogenes'in ön plana çıkan özelliği II. Basileios nezdinde Makedonya Hanedanlığı'na bağlılığıdır. Yıllarca Balkan arazisinde imparatorluğa hizmet ettikten sonra Makedonya Hanedanlığı'na tehdit oluşturduğunu düşündüğü III. Romanos'a karşı cephe alması kaçınılmazdı. Bu nedenle II. Basileios'e sadakatiyle bilinen şahıslarla ve hanedanlığın tehlikede bulunduğunu fark etmiş bulunan Theodora ile ayaklanma tasarlamaktan çekinmedi. Lakin ayaklanma tasarısı deşifre edilmesine rağmen büyük destek gördüğü Balkanlar'a geçip burada oluşturulacak bir orduyla III. Romanos'u devirmeyi yeniden denedi. Bir kez daha başarısız olunca 1034 senesinde kardeşi IV. Mikhael'i tahta çıkaracak olan ve bu yolla yeni bir hanedanlık yaratma hayalini kuran Hadım İoannes'in şiddetli sorgulamalarına maruz kalacağı Blakhernae Sarayı'na götürüldü. Makedon Hanedanlığı'na bağlılığının kesinliği oranında şiddete uğrayan Konstantinos, ne yazık ki intihar etmenin haricinde bir kaçış yolu bulamadı.

Kaynakça

Cheyne Jean-Claude, "Grandeur Et Décadence Des Diogénai", *La Société Byzantine*, Paris, 2008, s. 563-581.

Digenes Akrites, Çev: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2009.

Gregoire Henry, "Le Tombeau et La Date De Digenis Akritas". *Byzantion*, C. VI, S.1, 1931, s. 481-508.

John Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History 811-957*, Çev: John Wortley, Cambridge University Press. Cambridge 2010.

Kazhdan Alexander , "The Formation of Byzantine Family Names in the Ninth and Tenth Centuries". *Byzantinoslavica*, C. LVIII, Prague 1997, s. 90-109.

Kazhdan Alexander, "Protospatharios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C. III, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991, s. 1748.

Kazhdan Alexander, "Tourmarkhes", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C. III, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991, s. 2100.

Kazhdan Alexander, "Topoteretes", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C. III, Oxford University Press, 1991, s. 2095.

Laurent V., "Le Thème Byzantin de Serbie au XIe Siècle." *Revue Des Etudes Byzantines* C. XV, 1957, s. 185-195.

Mikhael Psellos'un Khronographia'sı, Çev: Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

Nesbitt, Oikonomides, *The Catalogue of Byzantine Seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art*, Washington D.C. 1991.

Oikonomides Nikos, "Some Byzantine State Annuitants: Epi tes (Megales) Hetaireias and Epi ton Barbaron", *Byzantina Symmeikta*, C. XIV, 2001, s. 9-28.

Ostrogorsky George, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev: Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006.

Runciman Steven, *The Emperor Romanus Lecapenus and His Reign*, Cambridge University Press. Cambridge 1963.

Stephenson Paul, *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.

The Chronicle of Theophanes, Çev: Harry Turtledove, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1982.

The History of Leo the Deacon, Çev: A.M. Talbot-Denis F. Sullivan, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C. 2005.

Treadgold Warren, *The Byzantine Revival*, Stanford University Press, Stanford-California 1998.